

Na samom kraju knjige nalazi se kazalo osobnih imena.

I ova knjiga Sabine Ramet zanimljivo je napisana, a tekst je opremljen i tabličnim prikazima s različitim statističkim podacima ili kronološkim prikazima određenih događaja, koji omogućavaju bolje praćenje pojedinih problema. Ovom knjigom dan je dobar pregled komunističkih sustava u državama istočne i srednje Europe, koji omogućava njihovu bolju usporedbu i uočavanje određenih zajedničkih procesa, pri čemu još jednom treba napomenuti da je autorica, uz političku povijest, posebnu pozornost posvetila pitanju kulture i položaju žena u tim sustavima. Hrvatsko izdanje knjige u kvalitetnom prijevodu prof. Filipovića učinit će istraživanja Sabine Ramet dostupnija našim povjesničarima i široj publici.

Nikica Barić

Igor Duda, *Socijalizam na kućnom pragu. Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji* (Zagreb; Pula: Srednja Europa, 2023), 256 str.

Socijalizam na kućnom pragu. Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji najnovija je knjiga povjesničara Igora Duda. Autor se inače bavi suvremenom društvenom poviješću i poviješću svakodnevice te je profesor na Filozofskom fakultetu u Puli. Ova knjiga slijedi monografiju *Danas kada postajem pionir. Djetinjstvo i ideologija jugoslavenskog socijalizma* prema načinu istraživanja i temi, a vremenski se poklapa s knjigom *Pronađeno blagostanje*. Kombinirajući povijest svakodnevice, upravnu i političku povijest te povijest slobodnoga vremena, autor je postavio dva cilja. Prvi je objasniti ulogu mjesnih zajednica u povezivanju svih građana koji žive na određenom području. Drugi je cilj prikazati spremnost građana da iskoriste svoja znanja i slobodno vrijeme za razvoj svoje stambene zajednice.

Knjiga je podijeljena na pet poglavlja koja kronološki prikazuju mjesne zajednice od početka do kraja njihova postojanja. U predgovoru je autor opisom scene iz popularnoga filma *Servantes iz Malog mista* dočarao kako su izgledale i funkcionirale mjesne zajednice u Jugoslaviji. Osnivanje mjesnih zajednica započelo je 60-ih godina, a tijekom sljedećih dvadeset godina došlo se do broja od 14.000 u Jugoslaviji. Mjesne zajednice povezivale su građane s izvršnom vlasti sa željom da se građane potakne na aktivno sudjelovanje u razvoju vlastitoga naselja. Tako su građani kvalitetno provodili svoje slobodno vrijeme, a izvršna je vlast dobila veću kontrolu nad stanovništvom. Mjesne su zajednice bile važne i za građansku svakodnevicu i društveni standard. Za istraživanje ove teme autora je motivirala dosadašnja neistraženost u historiografiji te odrastanje unutar jedne takve zajednice. Knjiga sadržava i slikovne prikaze, koji se nalaze na tri mjesta u knjizi. Prvu skupinu čini 17 različitih tablica, grafova i vremenskih lenti o nekim aspektima mjesnih zajednica (razvoj i broj mjesnih zajednica u Jugoslaviji, struktura mjesnih zajednica, broj članova po dobi i

spolu...). Druga skupina prikazuje šest šaljivih karikatura i četiri naslovnice iz mjesečnika *Mjesna zajednica* (iz 70-ih i 80-ih). Na kraju knjige nalazi se 16 fotografija iz ostavštine D. Ćurića koje prikazuju događanja u mjesnim zajednicama u Puli 70-ih godina. Prve dvije skupine na jednostavan i zanimljiv način sažimaju ono najbitnije, a fotografije dočaravaju razne aktivnosti mjesne zajednice.

U prvom poglavlju, „U samoupravnom trokutu” (str. 1–45), autor opisuje razloge i načine na koje su osnovane mjesne zajednice. Svim građanima upućivao se tiskani poziv da se odazovu sastanku i aktivno sudjeluju u odlučivanju u svojim naseljima. U svakom naselju birali su se članovi odbora koji su predstavljali interese te mjesne zajednice na zboru radnih ljudi i građana. Članovi odbora raspravljali su i donosili odluke o svojoj mjesnoj zajednici, statutu i proračunu, predlagali su kandidate za delegate, raspisivali referendume o važnim projektima. Svaka mjesna zajednica trebala je uskladiti svoj plan s općinskim planom, a bile su povezane s organizacijom udruženog rada (OUR) i samoupravnom interesnom zajednicom (SIZ). Na sastancima u mjesnim zajednicama građani su mogli predlagati odluke vezane uz školstvo, zdravstvo, stanovanje, razvoj naselja, pružala se pravna pomoć i upućivalo u socijalna prava. Ideja je bila da svi građani funkcioniraju kao velika složna obitelj. Uvid u druge takve „obitelji” moglo se dobiti čitanjem mjesečnika *Mjesna zajednica*, koji je prenosio novosti iz drugih naselja i uspješne primjere upravljanja. Mjesečnik je počeo izlaziti u Zagrebu 1959. kao *Porodica i domaćinstvo*, godinu poslije naziv je promijenjen u *Stambena zajednica*, a konačni naziv pojavio se 1963. i zadržao do 1990., kad je časopis prestao izlaziti.

Drugo poglavlje, „U slobodno vrijeme” (str. 47–98), govori o poticaju države za organizaciju slobodnoga vremena unutar mjesne zajednice kroz društvene aktivnosti. Za uspješno društveno samoupravljanje bilo je potrebno izgraditi prateću infrastrukturu (dvorane, igrališta, klubove) te imati tri kategorije ljudi: organizatore, aktivne i pasivne sudionike. Organizatori su morali biti spretni, kreativni i osposobljeni za aktivnosti. Zadatak aktivista i volontera bio je privući velik broj građana i učiniti te aktivnosti uspješnima. Postojali su i oni koji se nisu htjeli uključivati u rad te su smatrali da je dužnost drugih rješavati nastale probleme. Gledajući općenito izabrano članstvo u mjesnim zajednicama, po spolu su dominirali muškarci (žena je bilo tek 11%), a po dobi je najmanje bilo omladine.

Treće poglavlje, „U vježbanju zajedništva” (str. 99–148), započinje Ustavom iz 1974. i važnošću njegovih promjena vezanih za mjesne zajednice. U Ustav su tada unesene odredbe o potrebi jačanja solidarnosti i zajedništva svih građana Jugoslavije. Svrha se pokazivala prilikom raznih prirodnih nepogoda, nesreća te u raznim humanitarnim akcijama. Krajem 70-ih službeno se osnivaju fondovi solidarnosti u mjesnim zajednicama. Fondovima su upravljali skupština i odbor prema posebnom statutu. Njihova glavna zadaća bila je brza financijska pomoć članovima zajednice u slučaju (ne)predviđenih događaja. Kod velikih prirodnih nepogoda, na razini općine, uz mjesnu zajednicu veliku važnost imale su i općenarodna obrana (ONO) i društvena samozaštita (DSZ), koje su djelovale brzo i organizirano. Još jedan način financiranja bilo je uvođenje samodoprinosa, za koji se morao raspisati referendum. Specifičnost samodoprinosa bilo je dobrovoljno mjesečno izdvajanje novca od plaće

svih zaposlenih građana. Prikupljeni novac imao je točno određenu namjenu, na primjer izgradnju škole, bolnice, uređenje prometnica. Na razini države, u želji ojačavanja bratstva i jedinstva, započelo je bratimljenje mjesnih zajednica. Bratimiti su se mogle dvije ili više mjesnih zajednica, a to nije bilo ograničeno republičkim, ponekad ni državnim granicama. Postoje primjeri bratimljenja tadašnjih mjesnih zajednica s drugim gradovima u Europi, Sjedinjenim Američkim Državama i Australiji.

U četvrtom poglavlju, „U prevladavanju sukoba” (str. 149–204), autor govori koliko je bilo važno imati dobrog samoupravljača da bi samoupravljanje bilo uspješno. Ta je osoba trebala biti moralna, odgovorna i sposobna sprječavati (i rješavati) probleme u zajednici. Ako se problemi nisu uspjeli riješiti, mogle su intervenirati više institucije vlasti, Socijalistički savez radnog naroda (SSRN), Savez komunista (SK) i drugi. Intervencije su bile česte, a bile su potaknute pozivom zabrinutih građana. U većim gradskim središtima unutar mjesnih zajednica djelovali su savjeti za zaštitu potrošača. Njihova je svrha bila zaštititi potrošače od prevare i naučiti ih da se sami brinu o svojoj dobrobiti. U prvoj polovini 80-ih godina došlo je do pojave dijeljenja mjesnih zajednica na nove strukture. Neke od njih su se podijelile, a drugi se dio udružio u veće zajednice. Procedura dijeljenja i spajanja nije bila jednostavna, a inicirali su je građani, ali i pojedine mjesne zajednice.

U zadnjem poglavlju, „U iščekivanju reforme” (str. 205–238), prikazuje se kako mjesne zajednice 80-ih sve više gube svrhu postojanja. Bile su nedovoljno razvijene, nisu imale organiziranu materijalnu potporu za svoje djelovanje, a skupštine su bile neaktivne, što je dovelo do isključivanja radnika iz procesa odlučivanja. Konferencija za razvoj mjesnih zajednica Jugoslavije 1985. prethodila je posljednjem pokušaju preustroja mjesnih zajednica, koji je započeo 1986. godine. Svaka od mjesnih zajednica trebala je pripremiti vlastiti plan koji bi obuhvatio potporu većine građana u samoupravnom trokutu. Glavne su zamjerke bile nepoštovanje ustavnih i zakonskih odredbi i složena administracija. U procesu pretvorbe postojeće mjesne zajednice početkom 90-ih postaju dio lokalne samouprave unutar općine.

Knjiga *Socijalizam na kućnom pragu. Mjesna zajednica i svakodnevica društvenog samoupravljanja u Jugoslaviji* opisuje postanak mjesnih zajednica i njihov razvoj u drugoj polovini XX. stoljeća. Osim kratkoga dijela u predgovoru gdje je autor naveo da je jedan od razloga istraživanja teme subjektivan, napisana je objektivno uz poneka ponavljanja. U njoj su navedeni brojni primjeri događanja u mjesnim zajednicama iz raznih dijelova Jugoslavije. Uz njih, vizualizaciji iznesenih informacija pridonose i tablice, grafovi, vremenske lente, karikature i fotografije, koje bi imale još bolji učinak da su postavljene uz navedene informacije, a ne da su na sredini i kraju knjige. Knjiga je prikladna i za povjesničare koji se bave suvremenom poviješću i za širu javnost koja želi doznati više o mjesnim zajednicama i njihovoj ulozi u društvu.

Anamaria Mladinović